
Berta POSTRUŽNIK

HALID MUFTIĆ – SPASILAC JEVREJSKE PORODICE

Berta Postružnik, devojčko Fišbah (Fischbach), rođena je 1909. godine u mestu Sokoliki u Galiciji, od oca Lava (Leib, Lajbiš, Leon) i majke Sofije-Soše, rođene Finkelman.

Imala je tri sestre, Klaru, Lotu i Tilu i brata Jonasa* lekara internistu.

U prvom braku bila je udata za Draganić-Vrančića, koji je ubrzo umro. U drugom braku sa Otom Postružnikom ima ćerku Evu.

Posle rata radila je u izdavačkom preduzeću i autorskoj agenciji.

Imala sam pet godina kada je izbio Prvi svjetski rat. Tada smo nas petoro djece s roditeljima stanovali u mjestu Holodenka (Poljska). Do tada smo mi Židovi mirno živjeli pod austrijskom vlašću.

Kada su Rusi zauzeli naš grad, počelo je protjerivanje Židova i mi smo pobjegli u Bukovinu, u mjesto Radauc (Radovice) koje je još uvijek bilo pod austrijskom vlašću.

U toku zime 1914/1915. Rusi su zauzeli Radovice, a mi djeca smo se s mamom vratili opet kući u Holodenku. Tata je u međuvremenu otišao poslovno u Beč.

---

* Svedočenje dr Jonasa Fišbaha videti u poglavlju o Jasenovcu, strane 196–205.

Naše mjesto je u toku rata čas bilo pod Austrijancima, a čas pod Rusima. Jednom, za vrijeme ruske okupacije, pronio se glas da Rusi idu od kuće do kuće i kolju Židove, što su oni i činili!

Zbog stalnih ratnih sukoba u ovom kraju, tata, koji se u međuvremenu vratio iz Beča, odlučio je da ponovo bježimo, ali se ne sjećam kuda. Bježali smo našim kolima i konjem.

Dospjeli smo u neki austrijski izbjeglički logor gdje je bilo mnogo Židova. Smještaj i hrana su bili veoma loši. To je bilo 1915/16. godine.

Židove iz tog logora su razmjestili u razna mjesta. Mi i još sto porodica, dobili smo da idemo u današnju Sloveniju, tada je to bila Austrija, u mjesto Golovic, Slovenske Konjice. Mogli smo da biramo između tog mjesta ili Beča. Tata je ipak radije izabrao malo mjesto u Sloveniji, gdje je, nadao se, bilo malo više hrane pa smo manje gladovali nego oni u Beču. Došli smo u Slovenske Konjice i sad se trebalo snaći. Niko nije brinuo o izbjeglicama.

Našli smo malu kuću u Slovenskim Konjicama u kojoj smo mogli stanovati. Brat je otišao u Beč, u gimnaziju, i tamo je stanovao kod rođaka. Pošto smo se odselile iz sela, dve starije sestre su pohađale školu, a mene su kod kuće podučavale, tako da sam iduće godine pošla redovno u školu. Tamo je antisemitizam bio dosta izražen i mi smo ga osećale na različite načine. Optuživali su nas da širimo šarlah i izbacivali iz raznih stanova.

Tata je, u međuvremenu, otišao u Bosnu. To je već bilo 1918, Drugi svjetski rat se bližio kraju. Našao je zaposlenje u Turbetu kod Travnika, kao stručnjak za pilanu. Mi smo čekali da se završi rat, pa smo tek tada krenuli k njemu u Bosnu.

U Turbetu je tek otvorena osnovana škola, i to samo sa prvim i drugim razredom. Iako sam u Slovenskim Konjicama završila treći razred, tamo sam opet išla u drugi jer sam morala negdje ići. Brat je pohađao gimnaziju u Travniku, a moje starije sestre su išle u školu, pješačeći svakog dana po sedam kilometara, sve dok nismo i mi preselili u Travnik. Brat je tamo završio gimnaziju.

Moja majka Sofija-Soša potiče iz veoma siromašne i religiozne porodice. Djed, reb Finkelman, bio je veoma učen, svakog dana je učavao Talmud. Nije bio službeni rabin.

Pod utjecajem svog oca, majka se i za vrijeme svih ratnih godina strogo pridržavala propisa o košer ishrani. Tako je nastavila i kasnije. Petkom uveče palila je svijeće i s rupcem na glavi nad njima molila.

Tata je njoj za ljubav stavljao talis (talet) i tefilin, jer je do kraja života bio zaljubljen u nju.

Svi veliki praznici obeležavali su se u kući, i odlaskom u hram (templ).

U Travniku su postojale dve sinagoge, sefardska i aškenaska. Učila sam i vjeronauk. Travnik je bio multikulturalna sredina koja je i nas lijepo primila. Družili smo se podjednako i sa muslimanima i sa Srbima.

Porodica je do 1926. živjela u Travniku i tada preselila u Zagreb. Dok smo mi živjeli u Bosni, sestre su se već zaposlile. Najstarija Klara radila je u banci u Žepču. Ona se tamo i zaljubila u Halida Muftića. Bila je to u početku velika ljubav, ali je kasnije sestra htjela da pobjegne iz Žepča, da pobjegne od njega, pa je otišla u Zagreb. Ali, Muftić se nije pomirio s time da je izgubi, došao je za njom i na kraju su sklopili brak. I zapravo je Halid Muftić spasio sve nas! Brat mu je bio onaj zloglasni muftija – Ismet Muftić.

*BERTINI roditelji –
majka SOFLJA-SOŠA
i otac LAV-LAJBIŠ*

Po dolasku u Zagreb nastavila sam školovanje, sestre su bile zaposlene, brat je završavao studije medicine. Kad sam završila školu, udala sam se prvi put. Moj muž je nosio prezime Draganić-Vrančić. On je ubrzo umro. To prezime na vratima mog stana spasilo mi je 1941. godine život. Kada je uspostavljena Nezavisna Država Hrvatska, aprila 1941, iznajmila sam stan u Cvjetnom naselju i na vrata stavila ime Draganić-Vrančić, po mom prvom mužu. Tu smo stanovali tata, sestra Tila i ja i meni dragi prijatelj Branimir Fridman, komunista. U junu 1941. ustaše su odvele prijatelja Branimira u Jadovno, gdje je likvidiran.

Od 1931. godine bila sam zaposlena kao stručni prevodilac kod poznate američke firme „Standard Oil Company“. Prvog maja 1941. dobila sam otkaz kao i ostali Židovi, Srbi i nekoliko Slovenaca.

Moja sestra Tila je i dalje radila, bila je stručni prevodilac za njemački. Ona je i dalje odlazila u ured, nisu je pustili jer je bila jako potrebna.

Jednog dana ustaše su došle i odvele mog oca. Prateći ih, dok su ga vodili, saznala sam gdje su ga odveli. Odmah sam o tome obavijestila Halida, koji je zahvaljujući svojim vezama uspio da ga spasi. Od tog vremena otac je živio neprijavljen kod sestre Klare i Halida. Život u stresu i stalnom strahu glavni su uzrok što je umro od srčanog udara mjesec dana prije završetka rata.

Ja i sestra Tila ostale smo u Cvjetnom naselju. Jednog dana došle su ustaše s nalogom da je hapse. Pošto ona nije bila kod kuće, htjeli su da mene uhapsu umjesto nje. Uspjela sam da o svemu obavijestim sestru Klaru koja je na vrijeme dovela iz ureda Tilu u Halidovu kancelariju u Ministarstvu. Ja sam pobjegla od ustaša i došla takođe u Halidovu kancelariju, gdje su već bile moje sestre Klara i Tila. „Još si i ti došla!“, rekao je Halid. Bio je očajan.

Pitala sam se šta ćemo sad. Sjetila sam se da sestru odvedem u Merkurov sanatorijum, i to sam i učinila. Imala sam sreću da tamo naletim na doktora Hitreca, kolegu s fakulteta moga brata Jonasa, i od njega zatražim da je smjeste u bolnicu. Bila sam toliko ubjedljiva uvjeravajući dr Hitreca da je moja sestra teško bolesna, da ju je on konačno smjestio u bolnicu.

Nisam više ni ja smjela da se vratim u Cvjetno naselje. Jedno vrijeme boravila sam kod prijateljice a potom se, na kraju, vratila u Cvjetno naselje.

Pregurali smo nekako te nemirne mjesece u prvoj polovini godine i ušli u juli. Jednog dana, mislim da je to bilo 10. jula 1941, ugledala sam plakat sa prvih deset građana koji su streljani: među njima je bilo šest Židova, dva pravoslavna i dva Hrvata. Nisam se uzdržala da ne vrisnem, i odmah se uplašila da to neko ne čuje.

Svakog dana objavljivani su novi plakati. Uvijek su isticali neka-kve brojke ubijenih – Srba, Židova, komunista strijeljanih radi antidržavne djelatnosti. To sam svakog dana čitala.

U septembru iste godine vlasnik stana otkazao mi je stan, dajući mi na znanje da smo mi Židovi van zakona.

Posle toga sam stanovala kod prijatelja i sestre Klare.

Pošto sam bila na spisku kao Židovka, iako nisam morala nositi žutu židovsku zvijezdu, nikada nisam bila potpuno sigurna. Bilo mi je dosta Zagreba i svega i odlučila sam da odem kod moje prijateljice Nevenke u Makarsku, s pomišlju da se u Dalmaciji sretnem s mojim znancem slikarom Otonom Postružnikom koji je živio na Pelješcu i koji mi je to ranije ponudio.

Kada sam u oktobru 1941. htjela da otputujem u Makarsku, Klari je stigao telegram kojim je obaviještena da su 15. oktobra u Sarajevu uhapšeni Jonas s porodicom i sestra Lota s mužem. Pošto nisam mogla da im pomognem, po nagovoru Klare otputovala sam za Makarsku.

BERTA iz mladih dana

no, ušle u vlak i konduktera sve nešto pitale na njemačkom. Osoblje je salutiralo, nisu pitali za isprave. Sjedjele su tamo mirno sve dok moju šogoricu Bjanku nije prepoznala jedna žena, ali Bjanka nije reagirala. I one su sretno stigle u Zagreb.

Došle su u Zagreb kod sestre Klare Muftić. Bratova žena Bjanka je onda pobjegla u Split, a sestra Lota je cijelo vrijeme bila u Zagrebu, spavala gdje je stigla, kod raznih prijateljica. Muž joj je bio u Jasenovcu pa mu je slala pakete. Mala Rutica ostala je kod moje sestre, kod Muftićevih, dvije godine. Onda je Ruticina mama, koja je bila u Splitu, tražila da njeno osmogodišnje dijete dođe kod nje, gdje je i stigla putujući preko Bosne sa nekim potplaćenim krijumčarem.

Toga dana, kada je trebalo da ih odvedu u Jasenovac, nije bilo dovoljno vagona, zapravo bilo ih je samo za muškarce, pa su u logor otišli moj brat i muž moje sestre, koji je ostao u Jasenovcu godinu dana i onda su ga ubili. Moja sestra Lota, bratova žena Bjanka i mala Rutica najprije su bile dve nedelje u logoru, a onda su ih pustili. Nisu znali šta će s njima. Mislili su da će ih poslije uhapsiti.

Moja sestra, šogorica Bjanka i Rutica su sjele u vlak bez ikakvih dokumenata. Dogovorile su se da govore njemački, a malo su rekli da se pravi da je gluho-nijema. Obukle su se elegantno,

Rutica mi je kasnije pričala da se sjeća tog putovanja, čak i detalja koji ju je veoma uplašio kad je negdje vlak stao. Pratilac joj je rekao: „Sjedi tu, ja idem kupiti nešto za jelo.“

A ona ostala sama! Nije znala gdje joj je pratilac, koji se ipak ubrzo vratio.

*OTO POSTRUŽNIK,
BERTIN suprug,
desno, na jednoj
od retkih ratnih
fotografija*

Moja sestra Lota ostala je u Zagrebu kod Klare koja je bila zaštićena preko svog muža Halida. Iako je bio u ustaškom pokretu, brzo je shvatio šta je to ustaštvo, ali više nije mogao da se iz njega izvuče, jer su kod njega bili moj tata, Rutica i moj brat iz Jasenovca. Halid je bio savjetnik u Ministarstvu šumarstva.

Jednoga dana, saznala sam to kasnije, došao je kod njega njegov brat Ismet, veliki muftija. Upravo tada je mala Rutica ulazila i izlazila. Svog brata je upitao:

„Šta će ti to Čifutče po kući?!“

Halid se digao, dvadeset godina je bio stariji od njega, i rekao:

„Brate, žao mi je ako tebi u mojoj kući nešto ne odgovara.“

I tako su se razišli.

Muftija je strijeljan poslije rata.

Po dolasku u Makarsku počela sam da se dopisujem s Postružnikom, a u decembru sam otišla na Pelješac i ostala kod njega.

Jonas je dotle bio u Jasenovcu.*

Poslije nekoliko mjeseci i Oto je bio pozvan u vojsku. Otišao je u Zagreb nastojeći da se oslobodi vojne obaveze. Otišao je svom dobrom

---

* Videti svedočenje Jonasa Fišbaha u ovoj knjizi, na stranama 196–205.

znancu dirigentu Lovri Matačiću, tada ustaškom pukovniku, u ustaškoj zelenoj uniformi, tražeći od njega pomoć da ga ne pošalju na ruski front. Na to mu je Matačić rekao: „Pa tamo je krasno. Imat ćete divne pejzaže, moći ćete tamo divno slikati.“ Oto je ipak uspjelo da ne ode u vojsku.

Ja sam također nastojala da dođem u Zagreb, jer sam htjela da vidim oca i Jonasa koji je u međuvremenu bio oslobođen iz logora. To mi je uspjelo tek u maju 1942. godine.

Jonas je, naime, uhapšen u Sarajevu 15. oktobra 1941. godine ali se već ranije prijavio da učestvuje u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa koju je organizovao prof. dr Vuletić. Ipak je odveden u logor. Lekari prijavljeni u toj akciji trebalo je da budu zaštićeni od odvođenja u logor. Dok je Jonas bio u Jasenovcu, sestra Klara se uporno borila za njegovo oslobođenje, što joj je konačno i uspjelo. Uz pomoć Klarinog muža Halida smješten je u bolnicu, jer je obolio od pjegavca. Kad je prebolio tifus, Jonas je opet otišao kod Klare.

Pošto je Oto oslobođen od odlaska u vojsku, trebalo je da se vratimo u Dalmaciju, ali su nam bile potrebne propusnice do kojih nije bilo lako doći. S dosta snalažljivosti i sreće, uz dosta usputnih neprijatnosti, uspjelo nam je stići na Pelješac. Tu smo ostali sve do septembra 1943. godine kada su došli Nijemci, a mi otišli u partizane.

BERTINA fotografija na legitimaciji sa štambiljem da pripada NDH

ne. Kretali smo se s otoka na otok. Nakon slučajnog susreta s Matom Jakšićem, predratnim diplomatom, upućeni smo na otok Vis jer je Oto, kao već poznati slikar, s drugim umjetnicima (Detoni, Tiljak), trebalo da bude sačuvan.

Na Visu, u Komiži, na temelju radio-vijesti, pisala sam izvještaje o stanju na ratištima. Ti izvještaji su dijeljeni vojnicima kako bi znali

šta se događa u svijetu. To je trajalo nekoliko mjeseci, kada se pojavio i Augustinčić s porodicom, koji je, po nalogu Josipa Broza Tita, trebalo da se stara da sve ljude od imena prevede u Italiju.

*BERTINA nećakinja RUTICA
FIŠBAH bila je zatvorena
kao sedmogodišnja
devojčica*

Stigli smo u Bari i dobili na korišćenje neku vilu blizu Monopilja. Tamo smo se Oto i ja vjenčali. S nama su bili Tijardović, neki književnici i slikari. Bilo nas je oko dvadesetak.

Ja sam bila domaćica i primala sam goste, savezničke oficire. Pošto sam znala nešto engleski, razgovarala sam sa njima i igrala šah. Oto je već imao punu sobu slika, pa smo priredili izložbu. Izložbu i autora Postružnika naši gosti su fotografirali i objavili u američkim novinama.

U jesen 1944. godine Oto se, s grupom slikara i književnika, vraća u zemlju na oslobođenu teritoriju oko Topuskog.

Ja sam bila u drugom stanju i ostala sam još malo u Bariju, a onda se raspustio i Štab baze nakon čega smo i mi, s majka-

ma i djecom, brodom vraćeni u Split.

Stigla sam u Split. Tamo je bila moja sestra Tila, ona koju sam spasila. Ona je poslije bolnice uspjela da pobjegne u Split i da u ovom gradu živi. Jedna prijateljica u Zagrebu joj je dala sve svoje dokumente, i legitimaciju i ona je kao Štefica Ravnogajac živjela u Splitu.

U aprilu 1945. rodila sam u Splitu našu kćerku Evu. Koncem 1946. godine vratili smo se u Zagreb, i smjestili se opet kod sestre Klare.

Oto je radio kao slobodan umjetnik, a ja sam se tek 1956. godine zaposlila, najprije u izdavačkom poduzeću a kasnije u autorskoj agenciji.

Imali smo sreću da je Jonas bio spašen, akcijom dr Vuletića i Halida, da sam ja Tilu spasila na prevaru, da sam imala prijateljicu u Dalmaciji, poslije Postružnika. Tako da smo svi iz najuže porodice ostali živi.